Συνέντευξη του Προκαθημένου της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας σε Ιάπωνες δημοσιογράφους

Στις 4 Σεπτεμβρίου 2012, εν όψη της επικείμενης ποιμαντικής επισκέψεως στην Ιαπωνία, ο Αγιώτατος Πατριάρχης Μόσχας και Πασών των Ρωσιών Κύριλλος, απάντησε σε ερωτήσεις των μεγαλύτερων Ιαπωνικών ΜΜΕ στην Πατριαρχική και Συνοδική κατοικία της Ιεράς Μονής Αγίου Δανιήλ Μόσχας.

Ραδιοφωνικός/τηλεοπτικός σταθμός NHK:

— Φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από την εκδημία του Αγίου Νικολάου Αριχεπισκόπου Ιαπωνίας. Ποιος είναι ο σκοπός της επισκέψεως της Αγιώτητός Σας στην Ιαπωνία; Αγιώτατε, πως θα σχολιάζατε το βίο του Αγίου Νικολάου Αρχιεπισκόπου Ιαπωνίας; Κατά τη γνώμη Σας υπάρχουν κάποια σύγχρονα χαρακτηριστικά στο βίο του και ποιο είναι το νόημά τους σε περίπτωση εάν υπάρχουν; Δυστυχώς δεν έχει υπογραφεί προς το παρόν συνθήκη ειρήνης μεταξύ Ρωσίας και Ιαπωνίας. Από την άλλη, ο Πρόεδρος κ. Β. Πούτιν έχει μεγάλες προσδοκίες για την ανάπτυξη των Ρώσο-Ιαπωνικών σχέσεων. Αγιώτατε, ποιές είναι, κατά την άποψή Σας, οι προοπτικές των Ρώσο-Ιαπωνικών σχέσεων;

— Θα ξεκινήσω αμέσως από την τελευταία ερώτηση και να πω ότι πιστεύω πως έχουμε πολύ καλές προοπτικές ανάπτυξης των διμερών σχέσεων. Είμαστε γείτονες, ζούμε κοντά, έχουμε πολλούς κοινούς δεσμούς και ένας από αυτούς είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία. 150 χρόνια πριν ο Άγιος Νικόλαος έφθασε στο Χοκκαΐντο και από΄κεί άρχισε την εκπληκτική του αποστολή, η οποία οδήγησε στη σύσταση της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ιαπωνίας.

Θα ήθελα να επισημάνω ιδιαιτέρως ότι εκείνη την εποχή οι σχέσεις μεταξύ Ιαπωνίας και Ρωσίας ήταν αρκετά περίπλοκες. Κατά την αρχιερατεία του Αρχιεπισκόπου Νικολάου εξεράγη ο Ρώσο-Ιαπωνικός πόλεμος. Φαινομενικά δε μπορούσε να συμβεί κάτι χειρότερο, δηλαδή οι δυο χώρες

ευρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση. Ο πόλεμος δεν ήταν χάρτινος αλλά πραγματικός με φόνους. Με τη ζωή του στην Ιαπωνία ο Αρχιεπίσκοπος Νικόλαος έγινε πλέον μέρος της ζωής του Ιαπωνικού λαού. Κανείς δεν τον εκλάμβανε ως αντιπρόσωπο της εχθρικής δυνάμεως. Ήταν ένας πραγματικός πρέσβης, όχι ένας απλός πρέσβης ειρήνης αλλα πρέσβης ο οποίος παρά το βαρύ και ακόμα πολύ επικίνδυνο πολιτικό πλαίσιο έδειχνε σεβασμό και αγάπη για τον Ιαπωνικό λαό.

Αυτό μαρτυρεί ότι στις θρησκευτικές σχέσεις των λαών υπάρχει ένα μεγάλο δυναμικό. Οι πολιτικοί κινούνται με βάση τον πολιτικό πραγματισμό. Οι οικονομολόγοι, οι επιχειρηματίες ως γνώμονα έχουν τα κέρδη και τα συμφέροντά τους. Ενώ οι σχέσεις στο πνευματικό και το πολιτιστικό επίπεδο άπτονται των ανθρώπινων καρδιών. Γι΄αυτό οι πραγματική συμφιλίωση μεταξύ των λαών είναι δυνατό να επιτευχθεί με την ενεργό συμμετοχή της θρησκείας.

Δίδω μεγάλη σημασία στην επίσκεψή μου. Πρώτον, διότι μου προσφέρεται η δυνατότητα να προσευχηθώ με τον Ιαπωνέζικο Ορθόδοξο λαό, να ανακαλέσω στη μνήμη μου έναν ωραίο άνθρωπο, έναν άγιο, ο οποίος όλη τη ζωή του αφιέρωσε στην Ιαπωνία, ταυτιζόταν με τον Ιαπωνέζικο λαό και έφερε την Ορθόδοξη πίστη στον Ιαπωνέζικο λαό.

Επιπλέον, θα επισκεφθώ μέρη, τα οποία για μάς στη Ρωσία συνδέονται με το βίο του Αρχιεπισκόπου Νικολάου. Θα ξεκινήσω το ταξίδι μου από το Χακοντάτε, θα προχωρήσω στο Χοκκαΐντο και θα ακολουθήσω στα βήματα του Αρχιεπισκόπου Νικολάου.

Έχω διάθεση να βρεθώ στο Σενταϊ, όπου ο Ιαπωνέζικος λαός δέχθηκε το πλήγμα της θεομηνίας. Ξέρετε ότι καταστράφηκαν μερικοί Ορθόδοξοι χριστιανικοί Ναοί. Το Σενταϊ είναι η έδρα της επαρχίας Ανατολικής Ιαπωνίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ιαπωνίας και θα ήθελα ακόμα μια φορά να εκφράσω την υποστήριξή μου προς το Ιαπωνέζικο λαό, να προσευχηθώ με τους ανθρώπους, να μνημονεύσω τα θήματα και να στηρίξω όσους έχασαν τους οικείους και τους συγγενείς.

Πιστεύω ότι θα έχω συναντήσεις με τις αρχές στο Χοκκαΐντο και στο Σενταϊ καθώς επίσης αναμένω τη συνάντηση με την Αυτού Μεγαλειότητα τον Αυτοκράτορα Ιαπωνίας. Το 2000 ο πρόκατοχός μου είχε συνάντηση με τον Αυτοκράτορα Ιαπωνίας και αυτή προκάλεσε πάρα πολύ θετική αντίδραση παγκοσμίως και ιδιαίτερα στη Ρωσία. Θα ήθελα να συναντηθώ με αυτό τον εκπληκτικό άνθρωπο, ο οποίος συμβάλει τα μάλα στην εδραίωση φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών.

— Σύμφωνα με το Σύνταγμα, τόσο στη Ρωσία όσο και στην Ιαπωνία η Εκκλησία είναι χωρισμένη από την Πολιτεία. Ταυτόχρονα είναι προφανές ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική του Προέδρου κ. Β. Πούτιν. Την εποχή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας η Εκκλησία ήταν η επικρατούσα θρησκεία. Αργότερα την

εποχή της ΕΣΣΔ υπέστη διώξεις από την άθεη Πολιτεία. Με υπόβαθρο αυτή την περίπλοκη ιστορία πως σήμερα η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας προσδιορίζει τις σχέσεις τις με την Πολιτεία; Κατά την άποψη της Εκκλησίας ποια είναι η πολιτική και η κοινωνική ευθύνη της Εκκλησίας ως μεγαλύτερης θρησκευτικής κοινότητας της Ρωσίας;

— Η ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας είναι πολύ τραγική. Πριν την επανάσταση την εποχή της αυτοκρατορίας παρά τη θέλησή της σχεδόν με το ζόρι εντάχθηκε στο κρατικό μηχανισμό για να αποτελέσει το μέρος του. Ο επικεφαλής της Εκκλησίας ήταν ο Αυτοκράτωρ και όλες οι αποφάσεις λαμβανόμενες εκ μέρους της Εκκλησίας στην ουσία λαμβάνονταν από τις κρατικές αρχές. Το καθεστώς της Εκκλησίας ως κρατικής με την ενεργό ανάμειξη της Πολιτείας στη διοίκηση της Εκκλησίας της επέφερε μεγάλες ζημιές. Τρόπον τινά το ίδιο το γεγονός της επανάστασης μπορεί να οφείλεται στην αδυναμία την εποχή εκείνη της Εκκλησίας να απευθύνεται ελευθέρως στο λαό της, ακόμα και να πει την αλήθεια για την πολιτική και οικονομική κατάσταση, να απευθύνει λόγο συμφιλίωσης και υποστήριξης. Όλα αυτά ήταν απαγορευμένα. Ο τσάρος ήταν εκείνος ο οποίος μιλούσε εξ ονόματος της Εκκλησίας.

Μετά την επανάσταση η Εκκλησία είχε σχεδόν καταστραφεί. Δεκάδες χιλιάδες ιερείς, επίσκοποι, μοναχοί και μοναχές, εκατοντάδες χιλιάδες πιστοί υπέστησαν διώξεις και εν συνεχείᾳ εκτελέσθησαν. Η μόνη τους ενοχή συνίστατο στην έλλειψη συμμόρφωσης προς εκείνα τα ιδεολογικά πρότυπα, τα οποία επέβαλε η Πολιτεία. Ακολουθούσαν εχθρική προς το καθεστώς ιδεολογία. Ουδεμία θρησκευτική κοινότητα παγκοσμίως δεν έχει ταλαιπωρηθεί τόσο πολύ, διότι επρόκειτο σχεδόν για τη γενοκτονία, την εξόντωση των Ορθοδόξων πιστών στη Ρωσία, στην πρώην Σοβιετική Ένωση.

Όταν η Ρωσία, όπως η Ουκρανία, η Λευκορωσία και οι άλλες χώρες έγινε ελεύθερο κράτος, καταλάβαμε ότι ήλθε ο καιρός όταν είναι δυνατό να οικοδομήσουμε ένα σωστό πρότυπο σχέσεων μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας. Καταλάβαμε σαφώς ότι δεν πρέπει να γίνει ούτε συγχώνευση της Εκκλησίας με την Πολιτεία, ούτε η κρατικοποίηση της Εκκλησίας, διότι η απώλεια της ελευθερίας κατά τη λήψη αποφάσεων από την Εκκλησία μειώνει τη δυνατότητα επιρροής επί της κοινωνίας. Έχουμε εκπονήσει αρχές για τις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας οι οποίες προβλέπουν την αυτονομία τους και τη μη επέμβαση στις υποθέσεις του άλλου. Ως Εκκλησία είμαστε ελεύθεροι να μιλάμε εκ μέρους μας ανεξαρτήτως θέσεως της Πολιτείας. Οι απόψεις μας επί πολλών θεμάτων συγκλίνουν, αλλά υπάρχουν και εκείνα όπου δε συγκλίνουν πλήρως αλλά καμιά φορά και αποκλίνουν εντελώς. Έτσι πρόσφατα υπέβαλα αίτηση για να συμπεριληφθεί στη νομοθεσία μια σειρά διατάξεων απτομένων της προστασίας της οικογένειας, της παιδικής ηλικίας, των εκτρώσεων, η οποία δεν έχει εισακουσθεί πλήρως. Γι΄αυτό όταν μιλάνε για το στενότατο σύνδεσμο μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας στη Ρωσία, πρόκειται για ψέμα, αυτό δεν υπάρχει.

Και τι υπάρχει τότε; Υπάρχει συνεργασία σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο επί ορισμένων θεμάτων. Έχουμε συνάψει συνεργασία στους τομείς αναστήλωσης των μνημείων πολιτισμού, ηθικής αγωγής της νέας γενιάς, πολιτισμού. Τώρα άκρας σημασίας είναι η συνεργασία στον κοινωνικό τομέα. Έχουμε συνεργασία και στο έργο με τη νεολαία, δηλαδή σε εκείνους τους τομείς, τους οποίους η Εκκλησία πιστεύει ότι είναι δυνατό να συμπεριληφθούν στη σφαίρα της συνεργασίας μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας.

Ο στόχος μας δεν είναι η άσκηση επιρροής επί της πολιτικής των κρατικών παραγόντων. Αλλά το κήρυγμα μας απευθύνεται στο λαό, ακόμα και στις αρχές. Μεταφέρουμε στο λαό μας συγκεκριμένες αξίες και κυρίως πρόκειται βέβαια για τις ηθικές αξίες. Επιμένουμε ότι κάθε πολιτική πρέπει να έχει αφετηρία της την ηθική. Μια πολιτική στερημένη της ηθικής αρχής δεν πρόκειται να ωφελήσει όσους την ακολουθούν, ούτε τους αποδέκτες της. Γι΄αυτό όταν μιλάμε για την επιρροή της Εκκλησίας επί του πολιτικού βίου, είναι η ηθική επιρροή και όχι η πολιτική.

Κάποτε, με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δεχθήκαμε πρόταση να συμμετάσχουμε στην πολιτική. Η κοινωνία μας τότε αναζητούσε μια εναλλακτική λύση αντί του κομμουνιστικού κόμματος, αλλά αυτή δεν βρέθηκε διότι δεν υπήρχαν άλλα κόμματα. Η Εκκλησία δέχθηκε πρόταση να πολιτευθεί, να στείλει τους αντιπροσώπους της στη Βουλή και ακόμα περισσότερα να παρουσιάσει τον υποψήφιό της στις προεδρικές εκλογές. Έχουμε απορρίψει όλες αυτές τις προτάσεις παρά την κριτική που δεχθήκαμε καμία φορά ότι την κρίσιμη ιστορική στιγμή αφήσαμε το λαό μας στη μοίρα του και δεν αναλάβαμε πολιτικές ευθύνες. Αλλά εμείς απαντήσαμε ότι βάσει των πεποιθήσεών μας δε μπορούμε να αναλάβουμε καμία πολιτική ευθύνη.

Δεν είναι ένας πολιτικός οργανισμός η Εκκλησία. Από την άλλη, όμως με την ηθική επιρροή που ασκεί επί των κοινωνικών και προσωπικών σχέσεων η Εκκλησία έμμεσα επηρεάζει και την πολιτική. Φρονώ ότι ασκεί επιρροή και επί της κονωνίας και κατά κάποια έννοια του τρόπου διοίκησης επιχειρήσεων. Υπάρχουν ηθικοί κανόνες διοίκησης επιχειρήσεων οι οποίοι εκπονήθηκαν από την Εκκλησία και τους οποίους προβάλουμε ενεργώς, διότι πιστεύουμε ότι η επιχείρηση επίσης πρέπει να έχει αφετηρία της τις ηθικές αρχές. Κατά τη διοίκηση οικονομικής επιχειρήσεως είναι απαράδεκτοι ο πολλαπλασιασμός του ψεύδους και η διάπραξη εγκλημάτων. Με άλλα λόγια η Εκκλησία έχει να κάνει με όλους τους τομείς του κοινωνικού βίου, αλλά αυτή η σχέση της δεν είναι πραγματιστικού χαρακτήρα. Δε σκοπεύει στην απόκτηση κάποιων προνομοιών, τη διεύρυνση της επιρροής της, αλλά επιθυμεί να μεταδίδει στους ανθρώπους το μήνυμα της χριστιανικής αλήθειας με βάση το Ευαγγέλιο. Αυτή είναι η θέση μας.

Οι κακοθελήτες μας συχνά αφηγούνται παραμύθια κια μάλιστα εκείνα, τα οποία αφομοιώνονται απ΄όλο τον κόσμο, άλλωστε τα στερεότυπα αφομοιώνονται πολύ εύκολα. Δεν είναι ανάγκη να στοχάζεσαι τα στερεότυπα. Σας προτείνουν ένα στερεότυπο, π.χ. ότι η Εκκλησία στη Ρωσία

συγχωνεύθηκε με την Πολιτεία. Ο κόσμος επαναλαμβάνει πιστά: «ξέρετε η Εκκλησία έχει συγχωνευθεί με την Πολιτεία». Είτε: «Η Εκλησία επηρεάζει τον Πούτιν». Αυτό σημαίνει ότι πράγματι επηρεάζει τον Πούτιν. Ίσως η Εκκλησία επηρεάζει το πρόσωπο από χριστιανικής απόψεως, ξέρω΄γω, ποτέ μου δε μέτρησα αυτή την επιρροή. Μακάρι, θέλουμε να επηρεάζουμε όλους: τους κρατικούς παράγοντες και τους απλούς ανθρώπους ώστε στη συνείδηση του λαού μας να υιοθετείται εκείνη η ηθική αρχή, την οποία κηρύσσει η Εκκλησία.

— Στη μεταβιομηχανική κοινωνία λόγω πληροφοριοποίησης όλο και περισσότερα γίνεται φανερή η ενοποίηση της κοινωνίας. Στο Διαδίκτυο προσλαμβάνουν ευρύτερες διαστάσεις τα κοινωνικά δίκτυα, οι πολίτες τείνουν να γίνουν πηγή πληροφοριών. Από την άλλη, μέσα στην παγκόσμια κοινωνία πληροφοριών η Αμερική εκμεταλλευόμενη τη δύναμή της στα προγράμματα υπολογιστών, προσπαθεί να αυξήσει την επιρροή της διευρύνοντάς τη σε όλο τον κόσμο. Τα παραδοσιακά συστήματα αξιών έρχονται αντιμέτωποι με μια νέα δοκιμασία υπό τον τίτλο «έλευση της κοινωνίας πληροφοριοποίησης» και επίσης έρχονται σε σύγκρουση με τη σχετικότητα του συστήματος αξιών, όταν εξαφανίζονται τα όρια μεταξύ του καλού και του κακού. Πως η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας θέλει να αντιμετωπίσει την έλευση της μεταβιομηχνικής κοινωνίας πληροφοριών; Ποιές είναι οι Ρωσικές εθνικές αξίες μέσα στην κοινωνία πληροφοριοποίησης, Θα μπορέσουν να επιβιώσουν αυτές;

— Εάν μιλήσουμε για τις σημερινές εξελίξεις στον πληροφοριακό χώρο πρέπει να επισημάνουμε τον κύριο ίσως κίνδυνο για το ανθρώπινο πρόσωπο, ο οποίος είναι η απώλεια της ικανότητας να διακρίνουμε μεταξύ του καλού και του κακού. Εκείνο, το οποίο βιώνουμε σήμερα δε μας ήλθε στα καλά καθούμενα τα τελευταία χρόνια. Το έδαφος έχει προετοιμασθεί με την ανάπτυξη της κοινωνίας τουλάχιστον των τελευταίων 200-300 ετών. Αλλά τον 20 αιώνα ήταν όταν άρχισε να αναπτύσσεται ο όρος τον οποίο οι φιλόσοφοι χαρακτήρισαν ως μεταμοντερνισμό. Ο μεταμοντερνισμός σημαίνει την απόρριψη της αντικειμενικής αλήθειας. Ο μεταμοντερνισμός μεταθέτει την ευθύνη στο ανθρώπινο πρόσωπο. Με αυτή την προσέγγιση το πρόσωπο είναι η αρχή και το τέλος κατά την εκπόνηση του κριτηρίου για τη διάκριση μεταξύ του καλού και του κακού. Ο ίδιος ο άνθρωπος και κανείς άλλος καθορίζει τι είναι το καλό και το κακό. Ο καθένας έχει τη δική του αντίληψη του καλού και του κακού. Δεν υπάρχει η αντικειμενική αντίληψη του καλού και συνεπώς δεν υπάρχει και η αντικειμενική αντίληψη της ηθικής.

Που οδηγούμαστε με αυτή την προσέγγιση; Οδηγούμαστε π.χ. στη διάλυση παραδοσιακών σχέσεων π.χ. μέσα στην οικογένεια. Σήμερα οι άνθρωποι πολύ εύκολα ζούνε τις εκτρώσεις, πιστεύοντας ότι είναι κάτι το πολύ κανονικό. Προβάλλονται οι ομοφυλόφιλες σχέσεις οι οποίες τοποθετούνται στο ίδιο επίπεδο με τις παραδοσιακές οικογενειακές σχέσεις. Γενικά η έννοια της ηθικής καθαρότητας, της εντιμότητας έχει απωλεσθεί. Ιδιαίτερα μεγάλη ζημιά επέφερε η λεγόμενη

σεξουαλική επανάσταση της δεκαετίας 60΄ και σήμερα βλέπουμε τα αποτελέσματα αυτής της «επανάστασης» στη συνείδηση της νέας γενιάς.

Ερχόμαστε αντιμέωποι με την τραγωδία κατάρρευσης των ηθικών αρχών της ύπαρξης της κοινωνίας. Η κοινωνία ενώνει τους ανθρώπους σήμερα αλλά μόνο νομικώς. Ο νόμος επιτρέπει μια συμπεριφορά και απαγορεύει την άλλη. Αλλά είναι πολύ καλά γνωστό ότι οι άνθρωποι δε ξέρουν τους νόμους και ακολουθούν τη συνείδηση και τις πεποιθήσεις τους. Επομένως εάν ένας άνθρωπος ακολουθώντας τις πεποιθήσεις τους ζει έτσι σαν να του επιτρέπονται όλα, και αυτός είναι ο οποίος καθορίζει τι είναι το κακό και το καλό, φθάνουμε στην λεγόμενη ατομοποίηση της κοινωνίας, δηλαδή στην άκρα αποξένωση μεταξύ των ανθρώπων. Λείπει μια κοινή ηθική πλατφόρμα.

Γιά παράδειγμα, η χώρα σας όπως και η δική μας έζησε τους πολέμους. Ποιος κάνει τους ανθρώπους να πάρουν όπλα και να πάνε να υπερασπισθούν την Πατρίδα τους σε περίπτωση ανάγκης και να θυσιάσουν τη ζωή τους; Μήπως είναι ο νόμος; Καθόλου. Είναι η ηθική επιταγή. Πηγαίνεις να υπερασπισθείς το σπίτι σου, το λαό σου και τους οικείους σου. Σε έκτακτς περιπτώσεις καταλυτικής σημασίας είναι η ηθική κατάσταση της κοινωνίας.

Επιτρέψτε μου να φέρω το παράδειγμα της τραγωδίας που έχει σχέση με το τσουνάμι στην Ιαπωνία. Θαυμάζουμε την ανταπόκριση του Ιαπωνικού λαού σε αυτή την καταστροφή, την αυξημένη αλληλεγγύη και την αμοιβαία υποστήριξη που έδειξε. Δεν ήταν οι νόμοι οι οποίοι εκείνη τη στιγμή καθόρισαν τη συμπεριφορά των ανθρώπων, αλλά η προσταγή της συνείδησης: «Έτσι πρέπει να κάνουμε!». Εκείνο το οποίο αντιμετωπίζουμε σήμερα στον πληροφοριακό χώρο καταλύει κάθε έννοια της συνείδησης, διότι ο καθένας έχει τη δική του συνείδηση και ο καθένας ζει όπως νομίζει. Και όμως η κοινωνία καταλήγει να είναι μη βιώσιμη εάν καταστρέφει τα ηθικά θεμέλια της υπάρξεώς της.

Αυτός είναι ο λόγος διατί δε θέλουμε και ούτε θα φύγουμε από τον πληροφοριακό χώρο. Έχουμε πλήρη επίγνωση της θέσεως μειονότητας την οποία έχουμε εκεί, είμαστε ένα αδύναμο μέρος αυτού του πληροφοριακού χώρου, δεν έχουμε τόσα χρήματα όπως αυτοί, οι οποίοι προτείνουν έναν άλλο τρόπο του σκέπτεσθαι και του ζην. Αλλά είναι η βαθιά μας πεποίθηση ότι η Εκκλησία πρέπει να επιμένει στην ανάγκη κατοχής του απόλυτου κριτηρίου για τη διάκριση μεταξύ του καλού και του κακού, το οποίο έχει ως αφετηρία την ηθική παράδοση.

Τέλος πάντων, η ηθική είναι αδύνατη, κατά τη γνώμη μου, χωρίς το Θεό και εδώ είναι γιατί. Προσπαθούν να μας πείσουν ότι η ηθική είναι προϊόν της εξελίξεως του ανθρώπου, της ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας. Τότε γιατί ο φόνος είναι έκλημα και στην Ιαπωνία, και στη Ρωσία και στην Αφρική; Γιατί η απάτη παντού θεωρείται έγκλημα; Γιατί το ψεύδος είναι έγκλημα ανεξαρτήτως ιστορικού και πολιτιστικού πλαισίου, μέσα στο οποίο ζει ο άνθρωπος; Όλα αυτά είναι εγκλήματα

διότι όλές αυτές οι αμαρτίες είναι αντίθετες στην ηθική φύση του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κάποιο απόλυτο κριτήριο ηθικής, το οποίο λειτουργεί παντού σε κάθε λαό και σε κάθε εποχή.

Έτσι, το καθήκον της Εκκλησίας σήμερα και όχι μόνο, αλλά το καθήκον του πολιτισμού, όλων των ανθρώπων, οι οποίοι συνειδητοποιούν τον κίνδυνο των εξελίξεων, είναι η συμβολή στη διατήρηση των απόλυτων κριτηρίων για τη διάκριση μεταξύ του καλού και του κακού και συνεπώς στη διατήρηση των ηθικών αρχών στη ζωή των ανθρώπων.

Δε βλέπω έναν άλλο πιο σπουδαίο καθήκον. Δε συγκρίνεται ούτε με ένα άλλο, ούτε με την πολιτική, ούτε με την οικονομία, ούτε με τα επιστημονικά επιτεύγματα. Από την απάντησή μας σε αυτή την ερώτηση εξαρτάται το μέλλον της ανθρωπότητας. Διότι εάν το κακό εκλαμβάνεται ως το καλό, το κακό καταστρέφει και το ανθρώπινο πρόσωπο και τον ανθρώπινο πολιτισμό. Σήμερα έχοντας επαφές με το σύγχρονο πληροφοριακό χώρο διαβλέπουμε αυτούς τους κινδύνους. Είμαι απολύτως βέβαιος ότι ήλθε ο καιρός για να εντατικοποιήσουμε τη συνεργασία μας όσων έχουμε επίγνωση αυτών των κινδύνων και είμαστε πρόθυμοι να αγωνιστούμε για τη ζωή της ανθρώπινης οικογένειας. Όλα τα ταξίδιά μου στο εξωτερικό όπως και εντός Ρωσίας συνδέονται με την ελπίδα να βρω αυτούς τους ανθρώπους. Είναι εύκολο να τους βρει κανείς, διότι είναι σε πλειοψηφία. Παντού, και στην Ιαπωνία, και στη Ρωσία και στην Αφρική, και στην Αμερική είναι περισσότεροι, διότι εάν οι περισσότεροι έχαναν τη συνείδησή τους και την ηθική αρχή, ο κόσμος δε θα υπήρχε πλέον. Γι΄αυτό τάσσομαι υπέρ της αλληλεγγύης όλων όσοι αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα της διατήρησης των ηθικών αρχών για την ανθρώπινη κοινωνία.

Πρακτορείο ειδήσεων «Kiodo Tsusin»:

— Ένα από τα πλέον σπουδαία γεγονότα θα είναι η προγραμματισμένη επίσκεψή Σας στην πόλη Σενταϊ, η οποία επλήγη κατά τον περσινό Μεγάλο σεισμό στην Ανατολική Ιαπωνία. Και όμως θέλουμε να μάθουμε ποιο είναι το μήνυμα του Αγιωτάτου Πατριάρχου Μόσχας και Πασών των Ρωσιών όχι μόνο προς τους κατοίκους της Περιφέρειας Μιγιάγκο, αλλά και προς όλους τους σεισμόπληκτους Ιάπωνες;

— Αυτή η τραγωδία κατά τη γνώμη μου με ένα τρόπο εκλπληκτικό έθιξε τους Ρώσους. Πολλοί εξ αυτών δέχθηκαν αυτήν ως δική τους, παρόλο που οι αδικοπαθούντες ευρίσκονταν σε απόσταση χιλιάδων χιλιομέτρων. Τότε ως Εκκλησία αποφασίσαμε να πραγματοποιήσουμε έρανο αγάπης προς ανακούφιση των πληγέντων. Και μάλιστα δε ήταν η επιθυμία μας να στραφούμε προς της βιομηχανικές εταιρείες ή τράπεζες αλλά προς απλούς ανθρώπους, πολλοί εκ των οποίων δεν έχουν και πολύ ψηλό βιοτικό επίπεδο παρακαλώντας αυτούς να προσφέρουν ο,τι μπορούν για τους Ιάπωνες αδελφούς και αδελφές μας.

Συγκεντρώσαμε ένα πόσο της τάξεως των 1.5 εκ. δολαρίων ΗΠΑ. Ίσως δεν είναι και πολλά, αλλά όπως συνηθίζουμε να λέμε, είναι ο όβολος της χήρας. Υπάρχει στο Ευαγγέλιο μια εικόνα, όταν μια γυναίκα προσέφερε στον Θεό κάτι το πολύ μικρό, αλλά αυτό ήταν σχεδόν όλα όσα είχε. Βεβαίως οι άνθρωποί μας δε αφιέρωσαν όλα όσα είχαν, αλλά προσέφεραν στην Ιαπωνία από τις πενιχρές τους οικονομίες όσα μπορούσαν. Όταν ένας ευεργετεί τον άλλο αυτό αντικατοπτρίζεται στη ψυχή του και ενώνει τους ανθρώπους. Ευεργετήστε έναν άλλο άνθρωπο και δε θα τον λησμονήσετε πλέον. Αυτός είναι ο ευεργετούμενος, όχι εσείς, αλλά δεν τον λησμονείτε και αυτός γίνεται οικείος σας. Γι΄αυτό αυτή η πρωτοβουλία αναμφισβήτητα έφερε κοντά Ρώσους και Ιάπωνες και μέσω συμπάθειας για τις ταλαίπωρίες, τις οποίες υπέστη ο Ιαπωνικός λαός, γίναμε πλέον πιο κοντά ο ένας προς τον άλλο.

Μόλις συνέβη το γεγονός, έκανα έκκληση στους ανθρώπους μας και ταυτόχρονα εξέφρασα τα συλλυπητήριά μου προς τον Ιαπωνικό λαό. Παρακολουθώντας τον αγώνα σας πολλοί επείσθησαν στη Ρωσία ότι ο Ιαπωνικός λαός ξέρει να αντιμετωπίζει συμφορά ενωμένος, παρέχοντας την αμοιβαία υποστήριξη, με πολύ πειθαρχία, πράγμα το οποίο ήταν ένα καλό παράδειγμα για πολλούς ανθρώπους παγκοσμίως.

Γι΄αυτό η εικόνα της Ιαπωνίας, η ηθική εικόνα του λαού μέσα από αυτή τη συμφορά έγινε ορατή από πάρα πολλούς ανθρώπους του πλανήτη μας, συμπεριλαμβανομένων και των Ρώσων, και αυτό μπορώ να το βεβαιώσω με πλήρη πεποίθηση.

— Η πρόσφατη επίσκεψη του Αγιωτάτου Πατριάρχου Μόσχας και Πασών των Ρωσιών στην Πολωνία χαρακτηρίζεται ως ένα άλλο βήμα προς τη συμφιλίωση της Ορθοδοξίας με τον Ρωμαιοκαθολικισμό. Σε τι θα συνίσταται η συμφιλίωση της Ορθοδοξίας και του Ρωμαιοκαθολικισμού για όλο το θρησκευτικό κόσμο;

— Εκείνο, το οποίο έγινε στην Πολωνία, αφορά βέβαια, στις επαφές μεταξύ των Ορθοδόξων και των Ρωμαιοκαθολικών, αλλά κυρίως είναι το Κοινό Μήνυμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας προς τους λαούς της Πολωνίας και Ρωσίας. Ίσως ξέρετε ότι δεν υπάρχουν στην Ευρώπη δυο άλλοι λαοί οι αμοιβαίες σχέσεις των οποίων επηρεάζονται τόσο πολύ από το παρελθόν. Τα γεγονότα της ιστορίας σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Πολωνίας μέχρι σήμερα επηρεάζουν την κατάσταση των ανθρώπων, τη συνείδησή τους και τις αμοιβαίες σχέσεις. Και μάλιστα κάθε πλευρά προσπαθεί να δικαιολογήσει τον εαυτό της: «εμείς υπεστήμεν τις μεγαλύτερες ταλαιπωρίες από το γείτονα, ήμασταν περισσότερα δικαιοι από το γείτονα». Αυτό γίνεται και στην Πολωνία, και στη Ρωσία. Εφόσον το παρελθόν επηρέασε και εξακολουθεί να επηρεάζει τόσο πολύ τη συνείδηση των σύγχρονων συνανθρώπων μας, ήλθε η σκέψη ότι κάποιος πρέπει να κάνει το πρώτο βήμα για τη γνήσια συμφιλίωση. Εάν κάνουμε αυτό το βήμα και οι δυο

μας, θα ήταν ακόμα καλύτερα.

Έχουμε συμφωνήσει με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ότι προσπαθήσουμε να κάνουμε αυτό το βήμα, να πούμε ο ένας στον άλλο «συγχώρα με». Δεν είναι και εύκολο. Εάν οι άνθρωποι είναι βέβαιοι πως έχουν ιστορική αλήθεια να τους δικαιώσει, το να πούμε «συγχώρα με» ο ένας στον άλλο είναι πολύ δύσκολα. Τουλάχιστον κανείς πολιτικός, κανείς επιχειρηματίας, κανείς πολιτιστικός παράγων δεν ανέλαβε προς το παρόν καμία πρωτοβουλία για να προσφέρει δυνατότητα στους ανθρώπους να αλληλοσυγχωρεθούν.

Εδώ και τρια χρόνια γίνεται διάλογος μεταξύ των δυο μας Εκκλησιών, δηλαδή η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της Πολωνίας. Τρία χρόνια ασχοληθήκαμε με την προετοιμασία ενός κειμένου. Ήταν μια δύσκολη αλλά ταυτόχρονα ευγενής δουλειά,η οποία δημιούργησε μια πάρα πολύ καλή ατμόσφαιρα. Γράψαμε κείμενο η ουσία το οποίου είναι η εξής: οι ιστορικοί ας ασχοληθούν με την ιστορία, αλλά οι πληγές του παρελθόντος δεν πρέπει να αιμορραγούν σήμερα. Πρέπει να οικοδομήσουμε νέες σχέσεις με το εξής σκεπτικό, ότι ζητάμε συγνώμη ο ένας από τον άλλο και αλληλοσυγχωρούμαστε. Και ίσως κανείς, εκτός από τις Εκκλησίες δε θα μπορούσε να κάνει αυτή την έκκληση για συμφιλίωση, διότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της Πολωνίας είναι η Εκκλησία της πλειοψηφίας όπως και η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας είναι η Εκκλησία της πλειοψηφίας του πληθυσμού των χωρών μας. Πρωτίστως αυτό το μήνυμα αφορά το μέλλον των λαών μας. Θέλαμε πολύ ώστε να αλλάξουν οι πολιτικές, οι οικονομικές, οι πολιτιστικές σχέσεις με βάση αυτό το μήνυμα συμφιλίωσης, να ξεκινήσει μια νέα εποχή στις σχέσεις μεταξύ των δυο ομόρων χωρών και δυο λαών, οι οποίοι επί μια χιλιετία ζούν ο ένας δίπλα στον άλλο.

Όσον δε αφορά τις σχέσεις με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, έχουμε σήμερα πολλές συγκλίνουσες απόψεις, συμπεριλαμβανομένων και των ζητημάτων, τα οποία προβληματίζουν σήμερα τους ανθρώπους. Αυτά είναι η οικογένεια, ο γάμος, η τεκνοποιία, η βιοηθική, η προστασία των χριστιανικών αξιών στην Ευρώπη. Δυστυχώς οι χριστιανοί υφίστανται διώξεις και γίνονται καταδιωκόμενη μειονότητα. Έχει κάνει την εμφάνισή της μια έννοια όπως η χριστιανοφοβία. Ο θρησκευτικός βίος των χριστιανών εξωθείται εκτός κοινωνίας. Αυτό γίνεται στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες και σήμερα από κοινού υπερασπιζόμαστε την ανάγκη διατήρησης των χριστιανικών αξιών στην Ευρωπαϊκή και όχι μόνο κοινωνία καθώς και στο σύγχρονο πολιτισμό. Έχουμε πολλά κοινά και αυτά τα κοινά αναπτύσσουμε μέσω του διαλόγου. Κάποια στιγμή δεν αποκλείω ακόμα και τη συνάντηση με τον Πάπα Ρώμης, αλλά πρέπει να κάνουμε μια πορεία γιά να γίνει εφικτή αυτή η συνάντηση.

Πανεθνική εφημερίδα «Iomiuri»:

— Αγιώτατε, επιτρέψτε να κάνουμε την ακόλουθη ερώτηση. Με την ενεργό οικονομική ανάπτυξη και την πολιτική ενίσχυση η Ρωσία αυξάνει την επιρροή της στον κόσμο και την πολιτική της σημασία. Ποιος είναι ο ρόλος της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας σε αυτή τη διαδικασία; Είναι ενεργής η συνεργασία της με τις Ορθόδοξες Εκκλησίες άλλων χωρών, π.χ. της Ελλάδος και της Σερβίας; Ενισχύει την αναστήλωση των Ιερών Ναών και των ιερών προσκυνημάτων σε αυτές τις χώρες;

— Η Εκκλησία της Ρωσίας περιλαμβάνει τους πιστούς από τη Ρωσική Ομοσπονδία, την Ουκρανία, τη Λευκορωσία, τη Μολδαβία, τις Βαλτικές χώρες (Εσθονία, Λεττονία, Λιθουανία), το Καζαχστάν και τις Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Επιπλέον έχουμε πάρα πολύ μεγάλη Διασπορά. Σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις πρόκειτια για εκατομμύρια ανθρώπους, οι οποίοι κατοικούν σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Το ποιμαντικό μας έργο ως στόχο έχει όλους αυτούς τους ανθρώπους.

Σχετικά με τη διασπορά, τώρα χτίζουμε Ναούς, ιδρύουμε σχολεία, από κοινού με την Πολιτιεία συμμετέχουμε στις πολιτιστικές δραστηριότητες, συμβάλοντας στην εκμάθηση της Ρωσικής γλώσσας από τους ενδιαφερόμενους. Σε πολλά μέρη στεκόμαστε αρωγοί στην ένταξη των ανθρώπων σ΄εκείνη την κοινωνία, όπου μένουν. Άλλωστε η προσέγγισή μας είναι η εξής: είμαστε κατά της αφομοίωσης, ώστε οι Ρώσοι, οι οποίοι κατοικούν στην Αμερική, στη Γερμανία ή αλλού να παύουν να είναι Ρώσοι. Θέλουμε να μένουν Ρώσοι, Ρωσόφωνοι και Ορθόδοξοι χριστιανοί. Αλλά επίσης θέλουμε να ξέρουν να δουλέουν και να ζουν μέσα σε αυτές τις καινούργιες κοινωνίες, να ξέρουν τους νόμους και να είναι έτοιμοι να τους εφαρμόζουν, να βρούν δουλειά και να είναι μάλιστα της ειδικότητός τους. Δεν είναι σπάνια η περίπτωση όταν ένας ιατρός ερχόμενος στο εξωτερικό αδυνατεί να εργάζεται ως ιατρός και πολλοί άλλοι ειδικοί σύμφωνα με τις τοπικές κοινωνίες δυστυχώς δεν έχουν επαρκή κατάρτιση. Με άλλα λόγια προσπαθούμε να φροντίσουμε για τη ζωή των ανθρώπων μας στη Διασπορά.

Δεν έχει άμεση σχέση αυτό το έργο με την αύξηση του ρόλου και της σημασίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο διεθνές επίπεδο, διότι το έργο μας δεν είναι πολιτικό. Ασχολούμαστε με τις ανθρώπινες ψυχές, την ανθρώπινη συνείδηση και τον πολιτισμό. Το κάναμε και τη δύσκολη εποχή της Σοβιετικής Ένωσης και εξακολουθούμε να το κάνουμε και τώρα, υπό τις συνθήκες της ελευθερίας αλλά ίσως πιο αποτελεσματικά και σε μεγαλύτερη κλίμακα.

Όσον δε αφορά τις σχέσεις με τις άλλες κατά τόπους Εκκλησίες, και αυτό ήταν πάντοτε. Ακόμα την εποχή του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου διατηρούσαμε επαφές με τους Ορθοδόξους χριστιανούς της Ανατολής και αμέσως μετά τη λήξη του ο προκάτοχός μου Πατριάρχης Αλέξιος Α΄ πραγματοποίησε επίσκεψη στα Πατριαρχεία της Μέσης Ανατολής. Σε όλό αυτό το διάστημα είχαμε ενεργό συνεργασία με τις κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες και συνεχίζουμε αυτό το έργο και σήμερα.

Προσπαθούμε και τώρα να παράσχουμε βοήθεια κάθε φορά που τους βρίσκει η συμφορά. Αυτή τη στιγμή ταλαιπωρείται πολύ η Σερβική Εκκλησία και ιδιαίτερα στο Κόσοβο. Καταστρέφονται χριστιανικά μνημεία, Ιεροί Ναοί και Μονές της. Οι Σέρβοι ζούνε σε εχθρικό περιβάλλον εκεί και πολύ συχνά απειλείται η ίδια η ζωή τους. Γι΄αυτό προσπαθούμε να τους στηρίξουμε, συγκεντρώνουμε πόρους για την αναστήλωση των μνημείων, για την οικοδόμηση της Ιερατικής Σχολής στο Κόσοβο και για μια σειρά κοινωνικών έργων. Π.χ. υπάρχει ένα έργο με τον τίτλο «Λαϊκή κουζίνα» που παρέχει δωρεάν σίτιση σε όσους εν ανάγκη. Θα συνεχίσουμε να παρέχουμε στήριξη και στο περαιτέρω, διότι δείχνουμε αλληλέγγυοι στους Ορθοδόξους χριστιανούς, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες παρόλο που ζούν μακράν της Ρωσίας.

Το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα. Είναι μια Ευρωπαϊκή χώρα η οποία μέχρι προσφάτως ευημερούσε, αλλά τώρα διέρχεται μια φοβερή κρίση. Παρόλο που στην Ελλάδα υπάρχουν εύποροι, υπάρχουν άνθρωποι μεσαίου εισοδήματος, πάρα πολλοί εκεί εφτώχευσαν. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος παρέχει δωρεάν σίτιση σε αυτούς τους ενδεείς, τους άστεγους, όσους έχασαν το παν. Συγκεντρώνουμε πόρους για να στηρίξουμε την εν Ελλάδι Εκκλησία στην προσπάθειά της να ανακουφίσει τους δυστυχισμένους.

— Τα τελευταία τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μιλάνε πολύ για την κληρικοποίηση της Πολιτείας. Ποια είναι η θέση Σας απέναντι σε αυτές τις δηλώσεις; Κατά τη γνώμη Σας πόσο μεγάλη πρέπει να είναι η αμοιβαία επιρροή της Εκκλησία και των κρατικών αρχών στη Ρωσία;

—Είχα τοποθετηθεί ήδη επί του θέματος, λέγοντας για τη «συγχώνευση», αλλά θέλω να προσθέσω ότι η κληρικοποίηση της Ρωσικής κοινωνίας είναι ένας ατεκμηρίωτος μύθος. Δεν υπάρχουν τεκμήρια. Διαβάζοντας στο Ρωσικό τύπο για την «κληρικοποίηση» ή τη «συγχώνευση» ποτέ δε θα βρείτε παραδείγματα αυτής της συγχώνευσης ή της κληρικοποίησης. Η κληρικοποίηση σμαίνει άμεσα την άσκηση από τον κλήρο πολιτικής επιρροής επί της καταστάσεως στη χώρα, είναι η εξουσία του κλήρου. Δεν υπάρχουν παραδείγματα άσκησης πολιτικής επιρροής επί των αρχών από τον Πατριάρχη, τους Επισκόπους ή τον ιερό κλήρο.

Αλλά υπάρχει το εξής. Τα τελευταία είκοσι χρόνια η Ορθόδοξη Εκκλησία επιτελούσε αρκετά επιτυχώς την αποστολή της. Άλλωστε όταν ξεκινήσαμε οι περισσότεροι δεν πίστευαν στο Θεό λόγω της Σοβειτικής Ένωσης με την αθεΐα της. Ήταν πολύ χαμηλό το ποσοστό των πιστών. Η κατάσταση άλλαξε ριζικά αυτά τα τελευταία είκοσι χρόνια. Σήμερα έως 80% κατοίκων της Ρωσίας είναι βαπτισμένοι, 65% δηλώνουν τη σχέση τους με την Εκκλησία, περισσότεροι από 40% εκκλησιάζονται τουλάχιστον μια ή δυο φορές το χρόνο. Αυξήθηκε ο αριθμός των πιστών που εκκλησιάζονται κάθε εβδομάδα. Αντί των ηλικιωμένων, οι οποίοι αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία μόλις 15-20 χρόνια πριν, σήμερα έχουμε πολλούς νέους, ανθρώπους μέσης ηλικίας.

Ανάμεσά τους συμπεριλαμβάνονται και οι εκπρόσωποι των αρχών, οι υπουργοί, οι στρατηγοί, και οι άνθρωποι άλλων σπουδαίων επαγγελμάτων. Αναρωτιέμαι: μήπως είναι κακό; Έγιναν χριστιανοί Ορθόδοξοι, επανήλθαν στην πατρώα πίστη. Και εάν ένας υπουργός ή ακόμα ο Πρόεδρος ή ο Πρωθυπουργός εκκλησιάζεται ως χριστιανός Ορθόδοξος αυτό αποτελεί απόδειξη της κληρικοποίησης; Αυτό αποδεικνύει την πίστη του ανθρώπου. Εάν ο κληρος έχει τη δυνατότητα να συζητήσει με αυτούς τους ανθρώπους κάποια επίκαιρα ζητήματα κρατώντας ταυτόχρονα τη θέση του, είναι παράδειγμα της κληρικοποίησης;

Καμιά φορά σε προσπάθεια να θέσουν ένα παράδειγμα της κληρικοποίησης μας λένε: «έρχεσθε στο στρατό και έχετε συναντήσεις με τους στρατιώτες εκεί». Αλλά αυτό γίνεται σε πολλές χώρες του κόσμου. Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι ιερείς συμμετέχουν στις πολεμικές πράξεις, αλλά όχι ένοπλοι. Αυτοί παρέχουν έμπνευση στο στρατό. Σήμερα οι στρατιωτικοί ιερείς υπηρετούν στο Αφγανιστάν, σε άλλες χώρες, στις ίδιες τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το ίδιο γίνεται και στις χώρες της Ευρώπης. Ενώ στη Ρωσική Εκκλησία, στο ρωσικό στρατό μέχρι σήμερα δεν έχουμε στρατιωτικούς ιερείς. Δε μπορούμε με τίποτε να προχωρήσουμε σε αυτό το θέμα τη στιγμή που μας κατηγορούν για την κληρικοποίηση.

Το ίδιο ισχύει και για άλλα θέματα. Γίνεται υποκατάσταση των εννοιών: η ιεραποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας σημειώνει επιτυχίες, τις οποίες θα έπρεπε να χειροκροτήσει η κοινωνία λέγοντας: «πράγματι καταφέρατε να πετύχατε το απίθανο αυτά τα είκοσι χρόνια», αλλά αντι αυτών μας κατηγορούν για την κληρικοποίηση. Δεν πρόκειται για την κληρικοποίηση, αλλά για την αύξηση της πνευματικής επιρροής επί του λαού και της κοινωνίας μας. Άλλωστε αυτός είναι και ο σκοπός μας! Είναι καθήκονα μας να το κάνουμε, και θα το κάνουμε. Και σας παρακαλώ πολύ να διαλύσετε αυτό το μύθο τουλάχιστον στην Ιαπωνία.

Μια πηγή: https://mospat.ru/gr/news/53745/